

Дашенко О.Г.

студентка;

Кириченко О.І.

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка*

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНИХ ОБРАЗІВ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Сучасна художня інтерпретація міфологічних сюжетів є своєрідною актуалізацією нескінченного процесу розвитку культурної історії людства. Інший погляд на «вічні теми» і універсальні образи виявляє здатність митців розкривати або навпаки приховувати скритий зміст відомого мотиву і водночас доповнює загальну картину цілісного сприйняття світу в давнину і в сьогоденні. Міф – перший крок до творчого пізнання оточуючої дійсності, він заснований на метафоричності образного комплексу, пояснення чудових подій подається тут через суб'єктивне тлумачення першими людьми того, суті чого вони не розуміли. Трактування поняття «міф» (з грец. «слово») неоднозначне і багатогранне. Греки мали три значення «слова» – міф, епос, логос, проте найбільш повне розуміння міфу в художній культурі означає спільно-змістову наповненість слова в його цілісності [3, с. 8].

Митці майже всіх історичних епох звертались до інтерпретування міфологічних образів і кожен художній стиль вимагав від художника відповідного зображення знайомих сюжетів, що вирізнялося не стільки в змістовному аспекті, скільки в аспекті формально-естетичних якостей зображення. Іноді прочитання міфу мало більш алегоричний характер, іноді – більш символічний, іноді художники були ближче до тексту, а іноді міфологічний сюжет і образи лише вгадувались. В інтерпретації міфів, де так чи інакше відображався набутий життєвий досвід людей, творчі натури приваблювала можливість говорити мовою алегорії, символу, знаку, відображаючи за допомогою архетипних формул ті ж самі таємниці людського буття, що змушували давніх людей пояснювати їх метафорично.

Українські художники ХХ – початку ХХІ століття шукають виразні і оригінальні прийоми образотворчої мови, в цьому їм допомагає загальний культурний досвід людства і власне тої тематичний комплекс, що надає світова міфологія, завдяки якій дійсність сприймається через її символізацію. Міф можна вважати основою символізму в мистецтві, тут «символ виступає як виразний механізм колективної пам'яті» [2, с. 248]. У сучасній інтерпретації міфи набувають іншого змісту, адаптуються під вимоги новітнього життя та світогляду, але не втрачають своєї поетичності і образної символічності. Міфологічні уявлення збережені в архетипах художньої свідомості і сьогодні реконструюються з фольклорних та етнографічних джерел. «Міф як реальність

сучасної соціокультурної дійсності є тією ж онтологічною основою, що і міф архаїчної культури» [1].

Через стилізовані образи української міфології (А. Горська «Козак Мамай»; Г. Севрук «Лада», «Мавка та Лукаш»), поетизовані символи Священного Писання (В. Зарецький «Вознесіння»; Г. Стратійчук «Благовіщення»), соціально переосмислені мотиви античної міфології (А. Горська, В. Зарецький, Г. Зубченко, Г. Марченко, Г. Синиця Панно «Прометей», 1966) художники 1960–1980-х років доносили певні ідеї сучасності. Міфотворчість новітніх митців утворюється як деформація сталих культурних смислів, сам міф конструюється свідомо з метою іноказання. «Міфоутворення функціонує в сучасній культурі не тільки як засіб досягнення художньої експресивності, скільки як метод моделювання нових реальностей» [1]. Міфологія, як і раніше, відіграє схожі функції пояснення оточуючого середовища, незрозумілих явищ і подій, навіть захищає людську психіку від зайвого напруження. При співвідношенні світу міфу та світу мистецтва відбувається повернення до логіки першого саме через друге. Дія міфу в часі майже незмінна, він сам несе в собі ознаки часу, тому синтезуючи міфологічні образи і сучасні погляди, українські художники інтерпретують вже відоме, що формує нове бачення старих і вічних міфів у свідомості сучасників. Головним засобом інтерпретації виступає переведення словесного тексту в образотворчий, що розкриває багатогранні можливості самого міфу бути інтерпретованим іншим засобом, ніж він був створений.

Популярні сюжети з античної міфології, наприклад, про викрадення Європи, про фавнів і кентаврів, про Прометея і Мінотавра, про Лабіринт інтерпретуються з використанням різних прийомів – інваріанту художньої логіки, уяви-інтерпретації, «одивлення», іронії, цитування і реплікації – і тоді ідея міфу майже повністю змінюється, а образи відображають нові культурні смисли та глибокий синтез художнього бачення і філософського інтелекту. Індивідуальну інтерпретацію сюжету «Викрадення Європи» і передачу через нього уявлень стародавніх греків про Європу як місячне божество Селену – богиню Місяця, або ж – Природу-Мати, роль якої як матері майбутніх царів та суддів царства мертвих була у греків визначальною, можна побачити в кольоровому офорті 1990 року киянки О. Стратійчук. Художниця через міф втілює тему кохання Бога і призначення Європи, для чого використовує красу кольору, стилізацію форм, гру просторових елементів. А митці з Кропивницького І. Смичек і В. Кир'янов за допомогою прийомів інваріанту художньої логіки повністю змінюють ідею міфу і відображають через той же мотив власні уявлення. Кир'янов відкидає личину бика, Зевс постає в нього химерною і невизначеною істотою з людськими рисами, її обличчя нагадує зображення слов'янських божеств чи якогось літнього чоловіка, аніж давньогрецького бога. Маса істоти займає весь формат, її погляд спрямований на глядача, вона знає свою справу. Європа намічена лише декількома лініями і сприймається як маріонетка в діях вищих сил. У трактовці І. Смичека образ Європи порівнюється з образом художника, а Зевс-Бик виступає і загрозою, і захисником одночасно. Тут власне відсутній епізод викрадення – Європа

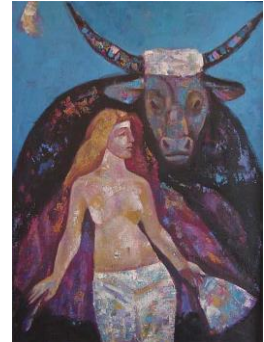
зображена на першому плані, голова її повернута профілем до глядача, на обличчі немає страху, міміка спокійна, а тіло виглядає напруженим і безпомічним перед можливою небезпекою. Такі ж приблизно емоції відчуває Європа і в міфі давніх греків – вона не бачить загрози своєму життю і здоров'ю, майже не дивується появі дивного звіра, аж поки він її не уносить далеко від рідних місць. Вирішення художником композиції в кольорі дає можливість думати, що образ тварини таїть у собі зло – бик виглядає чорною хмарою, яка нависає над беззахисною дівою.

О. Стратійчук

В. Кир'янов

І. Смичек

Один і той же міф у виконанні різними художниками набуває суто індивідуальних характеристик, кожен митець дає давній історії своє бачення, веде цікавий творчий пошук і користується різними інтерпретаційними засобами та художньою мовою, додаючи іноді прийом «одивлення» для стимулювання глядацької активності в процесі сприйняття творів.

Через образи слов'янської міфології в інтерпретації сучасних митців відтворюється сакральний зв'язок мікрокосму з макрокосмом. У творах львів'янина Р. Романішина («Жарптиця», 2002), кропивничан Ю. Гончаренкі («Давньослов'янський календар», 1993; «Крокове колесо», 1998 – обидві мішана техніка), Н. Федоренко («Пробудження», 1996, батик), О. Пунгіної («Вічність», 1999; «Купальська ніч», 2000 – обидві авторська техніка) цей зв'язок відображений через символіку часів року, що втілює вселенський ритм і відтворює міфологічні уявлення про плин часу, або через сакральні слов'янські символи і знаки, що є основою світогляду давніх українців. Особливим авторським баченням вирізняється зображення істот нижчої міфології, або демонології, яка відтворює ідею єдності верхнього і нижнього світу і подвійності всього суцього (В. Кир'янов «Русалки», «Вигнання бісів»).

Поетичні і символічні образи-архетипи дерево, небо, сонце, земля, хата, що в українській міфології мають особливе значення, зустрічаються в усіх творах Г. Гнатюка – самобутнього художника з Кіровоградщини. Вони генетично осіли в народній свідомості як образи національного світосприйняття і також, як євангельські мотиви, до яких художник звертається часто («Благовіщення», «Поклоніння волхвів», «Стомлений ангел»), набувають звучання пасторалі, яка є лейтмотивом образності творів.

В християнській міфології багатьох художників приваблює образ янгола. Кожен по-своєму розуміє роль цих світлих міфічних істот, які супроводжують

людину все життя. В кропивничан янгол то стає охоронцем (Ф. Лагно «Політ з янголом-охоронцем»), то втрачається в буденні події життя людини (Г. Гнатюк «Ховаючись у тінь», 1990), то мимоволі бере участь у брудних іграх життя (Ф. Полонський «Спокуса», 2004), то виконує свою справжню місію посланця Бога (В. Товкайло «Пасхальний янгол», 2000-ні). У творах А. Наєждіна «Вартові ночі», «У саду моєму янголи», «Яблучний Спас» янголи світлі чи сумні, суворі або теплі; стилізуючи дитячий малюнок та давню українську орнаментику, автор відображає протистояння добра і зла і створює такий світ, в якому людина відчуває власну захищеність.

Постмодерний час надав художникам можливість відриву від традиції і іронічного переосмислення культурного досвіду. За допомогою цитування шедеврів світового мистецтва або обігравання мотиву вони піднімають через використання міфу гостро соціальні або загальнолюдські теми (О. Ройдбурд «У владі матері Богів», «Розп'ятий Будда», «Поклоніння волхвів»; О. Голосій «Таємна вечерея», «Атис. З циклу «Патетична янголіада»«).

Отже, роль давньої міфології в усі часи усталена і поважна, її вплив на формування образності в сучасній культурі очевидний. Хоча міфи не несуть у собі спеціальних філософських вчень, однак на їхній основі виникають різні естетично-філософські конструкції, що не може не підтверджувати загальну значущість міфу як феномену культурного середовища людства. Художня інтерпретація цих конструкцій збагачує образну структуру і наповнює новими національними ідеями і культурними смислами твори сучасних митців.

Список використаних джерел:

1. Галанина Е.В. Метаморфозы мифологической реальности в архаической и современной культуре // Галанина Е.В. Миф как реальность и реальность как миф: мифологические основания современной культуры // URL: <http://monographies.ru/ru/book/section?id=5426>
2. Лотман Ю.М. Символ в системе культуры // Лотман Ю.М. Семиосфера. – СПб., 2004. – С. 240-249.
3. Тахо-Годи А.А. Греческая мифология // М.: Искусство, 1989. – 302 с.